

VERDENSARV I NORGE

Røros bergstad og Circumferensen

Unesco er FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Unescos mål er å bidra til fred og trygghet gjennom internasjonalt samarbeid på disse områdene. Organisasjonen ble opprettet i 1945, og Norge ble medlem i 1946.

UNESCOs konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv

Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv ble vedtatt i 1972, etter at kulturminner og naturområder i økende grad hadde blitt utsatt for press i form av krig, naturkatastrofer, forurensing, turisme, eller ganske enkelt forfall. 194 land har ratifisert verdensarvkonvensjonen, som gjør den til verdens mest utbredte miljøkonvensjon. Konvensjonen oppfordrer alle land til å fremme vern av all kultur- og naturarv.

Konvensjonens fremste mål er å identifisere kultur- og naturarv som har fremstående universell verdi. Behovet for et felles løft, både menneskelig og økonomisk, ble synlig gjennom den internasjonale redningsaksjonen av kulturminner i Egypt og Nubia, da Aswan-dammen skulle bygges tidlig på 1960-tallet. Seksti land deltok, deriblant Norge.

Kultur- og naturarven kan omfatte monumenter, bygninger – enkeltvis eller i grupper, kulturlandskap, eller naturområder. Den kan være naturskap, eller skapt av mennesker og natur i fellesskap. Den kan være et byggverk som representerer et viktig historisk utviklingstrinn, eller et naturfenomen av eksepsjonell eller vitenskapelig betydning.

Norge ratifiserte konvensjonen 12. mai 1977, og har åtte steder på Verdensarvlisten. Status som verdensarv gir ingen form for nytt vern, men er det høyeste internasjonale kvalitetsstempel et område kan få. Dette innebærer et ansvar for å sikre verdensarvstedene for ettertiden.

Norge i Verdensarvkomiteen

Verdensarvkomiteen består til enhver tid av 21 nasjoner. Komiteens hovedmandat er å implementere Verdensarvkonvensjonen. Komiteen vedtar hvilke steder som skal stå på verdensarvlisten, men viktigst er at den evaluerer tilstanden og forvaltningen av stedene som står på listen, og iverksetter ulike tiltak for å sikre verdensarven.

Norge har vært medlem av verdensarvkomiteen ved tre anledninger, fra 1983–1989, 2003–2007 og 2017–2021.

Som statspart til verdensarvkonvensjonen og som medlem i komiteen, har Norge prioritert å styrke vernet av eksisterende verdensarvområder, og samtidig bidra til en mer representativ verdensarvliste. Etter mer enn 40 år er blant annet utviklingslandene fremdeles underrepresenterte på listen.

Det er viktig å styrke kunnskap gjennom involvering av lokalsamfunn, og å fremheve gode eksempler på forvaltning av stedene på listen ved hjelp av programmet World Heritage Leadership. Norge vektlegger at utvalget på listen gjøres ut fra faglige vurderinger fremfor politiske interesser.

Norge arbeider også for å styrke verdensarvkonvensjonens kredibilitet ved å bidra til bedre verktøy og retningslinjer for nominering, vern og forvaltning, overvåkning og evaluering av verdensarven. En mer helhetlig tilnærming og forvaltning av den globale natur- og kulturarven, er også et viktig mål for Norge.

Norges verdensarvsteder

Rørosbyen i vinterskrud.
Foto: Guri Dahl

I 1644 ble det funnet kobbermalm i Rørosfjella. Allerede to år etter var Røros Kobberverk etablert og kong Christian IV ga verket privilegier til å utnytte alle naturressurser innen for en Circumferens (omkrets) på fire gamle norske mil, i dag 45,2 kilometer. Privilegieområdet hadde sitt sentrum i den første drivverdige gruva på Storwartz. Smeltehytta ble bygget ved fossen i Hitte-relva, og her ble Røros bergstad anlagt.

Det strømmet folk til Røros for å arbeide på kopperverket. Det var ikke mulig å skaffe jordbruksprodukter fra de omkringliggende bygdene, og det var derfor nødvendig å ha jordbruk som attåtnæring, både for arbeidere og funksjonærer. Kompakte gårdsanlegg med folk og fe rundt et tun er innpasset i en byplan og tilpasset det karrige fjell terrenget med ekstreme klimatiske betingelser.

➤ **I 1644 ble det funnet kobbermalm i Rørosfjella. Allerede to år etter var Røros Kobberverk etablert og kong Christian IV ga verket privilegier til å utnytte alle naturressurser innen for en Circumferens.**

Røros i 1917. Foto: Carl Normann

Bolighusene langs Sleggveien.
Foto: Lisen Roll, Riksantikvaren

Bergverks- og bondebyen på høgfjellet har bevart mye av sitt opprinnelige preg – med hus og gårder fra 1700- og 1800-tallet. Gatemønsteret og gårdsrommene i sentrum er fremdeles slik de ble formet på 1600-tallet. Røros har ikke brent siden svenskene satte fyr på stedet i 1678 og 1679. Helheten og de enkelte delene bygger på både kontinentale ideer og gammel norsk byggeskikk. Oppbyggingen av gårdene, med hus for folk og fe rundt et firkantet tun, er en videreføring av byggeskikken på landsbygda.

I 250 år var Røros Kopperverk et av Norges viktigste bergverk. I årene fra 1644 til 1777, produserte verket over 100.000 tonn kobber og 525.000 tonn svovelkis.

Småsetran, der bybøndene drev seterdrift for sin buskap. Foto: Lisen Roll, Riksantikvaren

Landskapet og naturen rundt Røros ble fullstendig endret som følge av bergverksdriften. Ikke bare er det enorme slagghauger som vitner om aktiviteter under jorda, men all skog i et stort område rundt ble i løpet av 25 år hugget for å skaffe brensel til smelteovnene. I tillegg er Røros en av verdens kaldeste byer, med kulderekord på minus 50,4 grader Celsius. Oppvarming av boliger har også gjort at skogen ble nærmest utryddet i tillegg til at det ble konstruert demninger og tømmerrenner og bygget veier i stort omfang rundt byen. Det var også seterdrift i tilknytning til byen for å sikre for og beite til dyrene som holdt hus inne i selve bykjernen om vinteren.

Storwartz gruver.

Foto: Ole Jørgen
Kjellmark

Taubanen til Storwartz
gruver.

Foto: Røros museum

Foto cover: Røros bergstad.

Foto: Ulf Ingemar Gustafsson, Riksantikvaren

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturmiljøpolitikken.

De forente nasjoners
organisasjon for utdanning
vitenskap og kultur

Verdensarv
i Norge

Verdensarvlisten ble etablert i 1972 av UNESCO. Listen har som mål å verne om verdens uerstattelige kultur- og naturarv. Status som verdensarv er det høyeste internasjonale kvalitetsstempel et område kan få.

